

**UN PROTOPOP UITAT: NICOLAE POP
DIN BALOMIRU DE CÂMP (JUDEȚUL ALBA)
A Forgotten Archpriest: Nicolae Pop
from Balomiru de Câmp (Alba County)**

Florin Dobrei

„1st of December 1918” University, Alba Iulia, Romania

Abstract: *The present study aims to remove the personality of a priest and archpriest from Transylvania in the middle of the eighteenth century, today forgotten, Nicolae Pop from Balomiru de Câmp (Alba County), a cleric who, like his great contemporary, the hierarch Ioan Inochentie Micu, has fully identified himself with the ideals of his nation. Through his entire activity and dedication, he managed to create a real bridge between the two slopes of the Carpathians, pasturing, with equal love and sacrifice, both the Transylvanian Church, for which he was, for several years, Vicarius, as well as the monks of the well-known monastery from Curtea de Argeș.*

Keywords: Transylvania, Nicolae Pop from Balomiru de Câmp, Bishop Ioan Inochentie Micu, Romanian Orthodoxy, Union with the Church of Rome.

Respingerea turcilor de sub zidurile Vienei în anul 1683, urmată de victoriile succesive ale Casei de Habsburg împotriva Înaltei Porți, a deschis larg, austrieilor, drumul spre Transilvania, Principat autonom aflat, din 1541, sub suzeranitate otomană. Perfectată formal prin pacea de la Carloviț, din anul 1699,¹ translația pârghiilor puterii către noile autorități a întâmpinat însă mari dificultăți, „stările” transilvănene, majoritar calvine, nefiind dispuse să renunțe atât de ușor la privilegiile anterioare. În aceste circumstanțe, singura soluție pentru schimbarea raportului politic existent rămânea sporirea numărului catolicilor din Ardeal; iar aceasta se putea realiza doar prin unirea cu Roma a populației românești majoritare.² Pentru Contrareforma apuseană, terenul părea prielnic, de vreme ce, în spiritul prevederilor *Approbatæ*-lor de la 1653, națiunii române și Bisericii sale li se aplicau în continuare eticheta de

¹ Virgil Câdea (coord.), *Istoria românilor, volum V, O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, București, Editura Academiei Române, 2003, pp. 358-374.

² Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, ediția a II-a, volum I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, pp. 61-63; Dumitru Stăniloae, „Uniatismul din Transilvania, opera unei întreite silnicii”, în *Biserica Ortodoxă Română*, București, an LXXXVII, număr 3-4, 1969, pp. 357-358; Pompiliu Teodor, „Politica confesională a Habsburgilor în Transilvania (1692-1759). Cazul Românesc”, în *Caietele David Prodan*, an I, număr 2, 1994, pp. 17-19; David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1998, pp. 162-163; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediția a III-a, volum II, Iași, Editura Trinitas, 2006, pp. 253-254.

„tolerate”. De asemenea, nu trebuie trecut cu vederea statutul economic și cel social precar al preoțimii ardeleni, supusă, mai ales în timpul războiului turco-austriac din anii 1683-1699, unor dări și robote împovărătoare.³

Drept urmare, la cumpăna secolelor XVII-XVIII, s-au înregistrat mai multe încercări de atragere a românilor ortodocși ardeleni la unirea cu Biserica Romei, ultima dintre acestea, cea din 1701, fiind încununată, în parte, de succes.⁴ Contestatarii unirii nu au întârziat însă să apară; „*Bisericii Unite i s-au dat două mari lovituri, căci clerul din părțile Hunedoarei declară că nu-i trebuie nici papă, nici superintendent, ci că-i ajung vechile datini românești, iar din rândul preoților celor mai cărturari și isteți se ridică Ion [Iov n. n.] Circa sau Țircă din Batiz [Botez, județul Alba n. n.], care, strângând iscălituri de preoți, căută a se face recunoscut ca episcop*”.⁵ Situația s-a menținut tulbure și în deceniile următoare. Care vor fi fost realitățile bisericești concrete nu se poate stabili însă cu exactitate, întrucât sursele documentare păstrate sunt puține și au un caracter general; istoriografia ortodoxă susține că, ademenită de posibilitatea obținerii unor avantaje materiale imediate, doar o parte a preoțimii ardeleni ar fi rămas fidelă unei uniuni principiale cu Biserica Romei, pe când marea masă a păstoriților, în frunte cu îndrumătorii lor spirituali, și-a păstrat pe mai departe, nealterată, „legea răsăriteană”, departe de frământările confesionale ale timpului.⁶

În deceniile care au urmat, istoria Transilvaniei a fost dominată de figura marelui ierarh Inochentie Micu/Inocențiu Micu-Klein (1692-1768), neînfricatul luptător pentru drepturile românilor ardeleni în fața silnicilor politico-naționale, sociale și religioase ale autorităților imperiale și guberniale. În fapt, „momentul Inochentie Micu” a reprezentat o pagină de aur în istoria luptei pentru egalitate a românilor ardeleni cu celelalte națiuni conlocuitoare; conscripția clerului și a credincioșilor din anul 1733, nesfârșitele drumuri spre Viena imperială, petițiile bine argumentate adresate mai-marilor vremii constituie doar câteva dintre acțiunile răsunătoare ale acelor ani. Dar lupta marelui ierarh s-a încheiat brusc. Chemat la Viena, a fost pus, în ziua de 16 noiembrie 1744, în fața

³ George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pre două sute de ani din urmă*, volum I, Sibiu, 1889, pp. 126-128, 151-153; Nicolae Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, Atelierele Socec & Co., 1902, pp. 168-172; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii*, volum I, pp. 63-65; Leon Pădureanu [Liviu Stan], „Adevărul asupra «unirii» religioase de la 1700”, în *Ortodoxia*, an I, număr 4, 1949, pp. 53-59; Dumitru Stăniloae, „Uniatismul”, pp. 356-357.

⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii*, volum II, pp. 254-257.

⁵ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, ediția a II-a, volum II, București, Tipografia „Neamul Românesc”, 1930, p. 25.

⁶ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii*, volum II, p. 267.

a 82 de acuzații false; între „culpe” figurau convocarea, fără acordul forurilor laice și ecleziastice, a unui sinod la care au participat și reprezentanții neuniților, permisiunea pătrunderii cărților ortodoxe și a preoților hirotoniți în afara Transilvaniei etc. După prima anchetă a părăsit capitala austriacă pe ascuns, sperând că va obține la Roma sprijinul papei Benedict al XIV-lea (1740-1758); de acolo a trimis, fără sorți de izbândă, alte noi și noi memorii. Constrâns financiar, la 7 mai 1751 a semnat retragerea din scaun, în schimbul unei pensii anuale de 1200 de florini. A trecut la cele veșnice la 22 septembrie 1768.⁷

Susținător al marelui ierarh a rămas, în toți acei ani, protopopul hunedorean Nicolae Pop din Balomir, vicar general al eparhiei unite ardelene, iar după revenirea sa la Ortodoxie, stareț al uneia dintre cele mai importante mănăstiri medievale din spațiul extracarpatic: „perla Basarabilor” de la Curtea de Argeș.

Nicolae Pop din Balomir—câteva repere biografice

Viitorul preot și protopop s-a născut în jurul anului 1700, în Balomir (azi Balomiru de Câmp din județul Alba), sat aparținător, la acea dată, scaunului săsesc al Orăștiei. Provenea, cu siguranță, ca mai toți clericii acelor vremuri, dintr-o veche familie preoțească locală, în sânul căreia va fi deprins tainele „*scris-cetitului, ale socoatei, ale cântării și ale pravilelor bisericesti*”. Pentru plasarea locului nașterii sale în Balomiru de Câmp pledează atât mutarea sediului oficiului protopopesc în acest sat în vremea sa, cât și conținutul unui proces verbal, întocmit „*în săbor în Orăștie, în Rumâni din Jos [cartier românesc, aflat în afara cetății săsești, la „drumul Țării” n. n.], în predvoriul biserecii [„Adormirea Maicii Domnului” n. n.]*”, la 1 iulie 1750”, în care se arată că, „*în Balomir, funduș de casă nu iaste, iară pământ arător iaste de 14 gălete și de 2 ferdele și de un car de fân și de 2 ferdele de sâmânță de cânepă*”;⁸ cu alte cuvinte, doar un preot localnic și-ar fi putut asigura, din venituri proprii, cele necesare traiului, transformându-și, în plus, locuința în casă parohială.

A fost hirotonit de către episcopul Inochentie Micu prin anii 1734-1735; în conscripția efectuată în 1733, în dreptul Balomirului erau menționați alți cinci preoți: Ion, Groza, Ionașcu, Petru și Vasile.⁹ Cu unii

⁷ *Ibidem*, pp. 315-323.

⁸ Aurel Răduțiu, „Actele românești tipărite la Alba-Iulia în 1653”, în *Revista de Istorie*, an XXVIII, 1975, p. 487.

⁹ Nicolae Togan, „Statistica românilor din Transilvania în 1733”, în *Transilvania*, an XXIX, număr 9-10, 1898, p. 203; Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, Blaj, Tiparul Archiepiscopului, 1900, p. 387; Keith Hitchins, Ioan Beju, „Conscripția scaunală a

dintre aceștia va fi slujit, în duminici și sărbători, în lăcașul de cult al obștii, construit, din bârne de lemn, în 1703, potrivit datei înscrise pe clopotul mic, preluat de biserica actuală în 1848, după dărâmarea celei vechi.¹⁰

Data ridicării sale la demnitatea protopopească nu ni s-a transmis; acest fapt s-a petrecut, oricum, înainte de 1741, când Nicolae Pop solicita împărătesei Maria Terezia (1740-1780), în noua calitate, cercetarea abuzurilor comise de autoritățile austriece la adresa românilor.¹¹ Nici coordonatele primilor săi ani de activitate administrativ-pastorală nu se cunosc. Cum între clericul hunedorean și episcopul Ioan Inochentie Micu de la Blaj s-a stabilit, încă dintru început, o strânsă colaborare, în 1743, Nicolae Pop îl înștiința pe ierarh în legătură cu tensiunile confesionale ivite în satele hunedorene Turdaș și Romos.¹² Protopopul a participat apoi la soborul general din 25 iunie/6 iulie 1744-o mare adunare națională, la care au luat parte aproximativ 150 de clerici și mireni, uniți și ortodocși deopotrivă, numărându-se, probabil, printre autorii „Promemoriei” înaintate Cancelariei vieneze, prin care cei prezenți declarau că, dacă nu li se împlinesc cele promise în diplomele leopoldine, vor părăsi unirea.¹³

Situația politică și confesională era însă tulbură. În primăvara anului 1744 s-a derulat ampla acțiune de redeșteptare religioasă inițiată, de „eremitul valah” Visarion Sarai,¹⁴ cel care, potrivit rapoartelor

clerului român de pe Pământul Crăiesc. Anul 1733”, în *Mitropolia Ardealului*, an XXXIV, număr 4, 1989, p. VIII.

¹⁰ Gheorghe Fleșer, Ioana Rustoiu, Ana Dumitran, *Biserici românești de zid din județul Alba*, volum I, Alba-Iulia, Editura Altip, 2005, pp. 8-9.

¹¹ Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, ediția a III-a, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2006, p. 258, 261-266.

¹² Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor din Transilvania. Documente externe (1744-1754)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009, p. 118.

¹³ Nicolaus Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris Coronae S. Stephani*, volum II, Oeniponte (Innsbruck), 1885, pp. 562-563; George Bogdan-Duică, *Procesul episcopului Ioan Inochentie Klein*, Caransebeș, 1896, pp. 51-58; Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, pp. 118-121; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii*, p. 196; Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii*, pp. 277-281.

¹⁴ A se vedea, in extenso, George Bogdan-Duică, *Călugărul Visarion Sarai (1744). Studiu istoric din istoria Transilvaniei*, Tiparul Diecesan, Caransebeș, 1890; Gheorghe Cotoșman, „Ermitul Visarion Valahul”, în *Mitropolia Banatului*, an VII, număr 1-3, 1957, pp. 99-124; Ion B. Mureșianu, „Contribuții la istoria bănățeană în prima jumătate a secolului al XVIII-lea (călugărul Visarion Sarai)”, în *Mitropolia Banatului*, an XVIII, număr 10-12, 1968, pp. 639-653; Florin Dobrei, „Cuviosul Visarion Sarai, apărător al Ortodoxiei ardeleni”, în *Îndrumătorul Bisericesc*, an CLVIII, 2010, pp. 249-258.

contemporane, în doar câteva săptămâni dezorganizase „întreg sistemul unirii” din sudul Transilvaniei, încât în comitatul Hunedoara și în scaunul Orăștie „abia s-au mai putut ține câteva frânturi” din aceasta;¹⁵ la nivel de ansamblu, potrivit raportului înaintat Guvernului la 11 ianuarie 1749 de către românul renegat Petru Dobra, „sătenii răzvrățiți au batjocorit, bătut și maltratat preoții uniți și s-au înțeles între ei să pedepsească cu 12 floreni pe acela care va intra în vreo biserică unită; toate lucrurile, vasele și odăjdiile luate de la uniți le-au spălat mai întâi, iar vatra bisericii o săpaseră și aruncaseră pământul călcat ca și când acela ar fi fost profanat de picioarele preoților uniți, icoanele dăruite de catolici și crucile ridicate de ei le-au rupt și le-au ars; morții și-i îngropau fără probod în afară de cimitire și dacă, totuși, un preot unit probodea un mort de al lor, îl exhumau și-l îngropau din nou; preoții neuniți își aduceau oamenii în locuri ascunse unde le făceau slujbe și-i împărțeau cu muguri în loc de Sfintele Daruri; nu recunoșteau nici Botezul, nici Căsătoria săvârșite de uniți și de aceea botezau și cununau din nou chiar și pe oamenii bătrâni [...]; în unele locuri au aprins casele preoților uniți, în alte locuri le-au dărâmat, vitele preoților uniți nu erau primite în turma satului; misionari erau trimiși în toate părțile ca să îndemne poporul să se lepede de unire”¹⁶

Coroșpondența purtată cu Ioan Inochentie Micu

În absența întâi-stătătorului ardelean, administrarea diecezei unite a revenit, în anul 1745, călugărului Petru Pavel Aron (1745-1752), un moș școlit în colegiile iezuite apusene, originar din Bistra (județul Alba), ridicat la rangul de vicar,¹⁷ moment ce a corespuns însă și intensificării coroșpondenței dintre clericul hunedorean și ierarhul „surghiunit” în Cetatea Eternă. Spre exemplificare, la 10 septembrie 1746, Inochentie Micu îi mulțumea lui Nicolae Pop că îl ține la curent cu tot ceea ce se întâmplă „acasă”, mirându-se însă că Aron a decis convocarea unui sobor general fără să îl înștiințeze. La 10 noiembrie revenea cu o nouă scrisoare, îndemnându-l ca, împreună cu protopopii Avram Pop din Daia Română și Gheorghe Timandi din Juc, să ia legătura cu vicarul și să convoace ei sinodul, în care să se ia act de excomunicarea teologului iezuit Iosif Balogh; măsura trebuia adusă apoi la cunoștința poporului. Cu același prilej, pentru administrarea domeniului episcopal era instituită o comisie.

¹⁵ Iacob Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, Tipografia Gutenberg, 1913, p. 108; Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, volum I, pp. 368-371; Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii*, p. 288; Keith Hitchins, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania*, volum I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 50.

¹⁶ Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii*, pp. 332-333; Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor*, pp. 194-197.

¹⁷ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii*, volum II, pp. 457-458.

În epistola din 17 decembrie 1746, episcopul îi enumera motivele pentru care a oprit ținerea soborului anunțat de Aron, rugându-l să vegheze la respectarea măsurilor luate în legătură cu „paterul” (teologul) catolic. În cursul anului următor, raporturile dintre ierarhul aflat în exil și vicarul său se deterioraseră atât de mult încât, la 9 aprilie 1747, Inochentie Micu i se plângea protopopului că Aron l-a trădat, vânându-i scaunul vlădicesc; era îndemnat să rămână statornic în credință și sprijinitor al luptei pentru dezrobirea religioasă a Bisericii românești ardeleni.¹⁸

Trecut în tabăra adversarilor episcopului ardelean, vicarul Petru Pavel Aron a fost excomunicat de Inochentie Micu, fiind înlocuit de acesta, la 25 august 1747, cu însuși Nicolae Pop; scrisorile expediate protopopilor la aceeași dată aveau următorul conținut: *„Pentru că Petru Aron rezistă de mai mult de un an poruncilor mele și pune la îndoială puterea mea apostolică, nesocotește decretul meu adresat întregului cler, apără pe ieziuitul excomunicat, ajută la violarea imunității bisericesti și la risipirea veniturilor episcopale, recurge, trecând peste mitropolit, contra mea și a venerabilului cler, la trepte bisericesti mai înalte, cu insinuări calomnioase, și săvârșește și alte excесе în mod incorigibil, de aceea l-am depus din vicariat, l-am suspendat din treptele hirotoniei și l-am excomunicat, pentru care motiv Domnia Voastră îl va evita, sub pedeapsă de excomunicare, și va face să fie evitat și de supuși. Am numit vicar general pe Rev. Prot. Dl. Nicolae Poș de Balomir și am poruncit să se țină sinodul cât mai repede. De aceea, poruncesc Domniei Voastre, sub pedeapsă de excomunicare, ca, trecând peste toate impedimentele, să vină la sinod și să se sfătuiască cu numitul domn vicar Nicolae Poș pentru liniștirea controversii, pentru imunitatea și liniștea Bisericii și pentru împlinirea cât mai grabnică a poruncilor mele”*. În aceeași zi, îi adresa o scrisoare și protopopului hunedorean, înștiințându-l în legătură cu decizia luată.¹⁹ Cărturarul iluminist Samuil Micu rezuma episodul înlocuirii astfel: *„După aceasta, vlădica Clain pe protopopul Nicolae Pop de la Balomir îl face vicareșiu ghegeneralis și-i poruncește să adune săbor și în săbor și de toți protopopii să scrie și să vestească și afurisaniiia theologului și a lui Petru Aaron [...] și mare scădere au făcut această afurisanie a lui Aaron și în mare ură la tot clerul și neamul românesc l-au pus, care de el se scârbea și în tot chipul să ferea, nu numai de altă*

¹⁸ Zenovie Pâclișanu, *Corespondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein*, București, 1924, p. 28, 56-57, 61, 65-66; Dumitru Stăniloae, „Lupta și drama lui Inochentie Micu Clain”, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXVI, număr 9-10, 1968, pp. 1160-1164.

¹⁹ Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, pp. 223-225; Zenovie Pâclișanu, *Corespondența*, pp. 96-101; Dumitru Stăniloae, „Lupta și drama”, pp. 1169-1177; Teodor V. Damșa, *Biserica Greco-Catolică din România în perspectivă istorică*, Timișoara, Editura de Vest, 1994, p. 132.

împărtășire cu el, ci și de vorba cu el, [de] nici la besearica unde mergea el alții, afară de casnicii lui, nu venea”²⁰

Coroșpondența dintre Inochentie Micu și vicarul său a continuat și în lunile următoare.²¹ Astfel, la 9 septembrie 1747, ierarhul exilat îi relata cererea imperativă a papei, a patra de acest fel, de a abdica. Refuzând de fiecare dată, primise interdicția de a mai părăsi Roma; bănuia implicarea episcopului rutean Manuil Olszavski al Muncaciului, care dorea să-i uzurpe scaunul vlădicesc. Confruntat cu mari lipsuri, solicita sprijinul financiar al preoților ardeleni. Întruniți în sobor la Daia Română, protopopii îi cereau, prin scrisoarea din 22 septembrie, să nu renunțe la episcopat și să facă toate demersurile necesare pentru a i se permite reîntoarcerea acasă; între semnatari figura și președintele sinodului, „*Nicolaus Pop, archidiaconus Balomirensis*”. În ultima epistolă păstrată, purtând data de 30 septembrie, este descrisă din nou drama ierarhului, constrâns, prin înfometare, să semneze retragerea; pentru a rezista josnicelor presiuni, cere să i se trimită bani pe ascuns, prin călugării piariști.²²

Cum era de așteptat, raporturile cu fostul vicar au devenit tensionate. Spre exemplu, la 5 octombrie 1747, Aron îl pârta guvernatorului Ioan Haller (1734-1755) că ar fi permis unui preot „schismatic” (ortodox) să predice două zile uniților în biserica acestora din Orăștie.²³ Reacția fusese generată de convocarea marelui sinod al clerul ardelen pentru data de 8 octombrie, prin scrisorile trimise protopopilor și preoților la 20 septembrie; textul „convocatorului” avea următorul conținut: „*De la milostivul Dumnezeu tot fericitul, bine pohtesc Sfinției Tale, C[înstite] Părinte! Pentru multele greutăți și supărări, care și pe Măriea Sa D. Vlădica îl încunjură, [iar] pe noi ne împresoară, au trimis Măriea Sa, din Râm, aspră poruncă, supt așurisanie și supt oprire de preoție, să fie săbor mare. Pentru aceea, împreună cu alți cînștiți protopopi, ne-am sfătuit și am detărminăluit ca să fie săbor mare în Blaj, pe Joi, în 8 zile ale lui Octombrie, în ziua cuvioasei Maicii Pelagii, unde Sfinția Ta, după porunca Măriei Sale, lăsând alte toate, să vii pe*

²⁰ Samuil Micu, *Istoria românilor (ed. princeps după manuscris de Ioan Chindriș)*, volum II, București, Editura Viitorul Românesc, 1995, p. 230.

²¹ Nicolae Densușianu, *Independența bisericească a Mitropoliei Române de Alba-Iulia*, Brașov, 1893, pp. 46-48; Zenovie Păclișanu, *Coroșpondența*, pp. 96-97; Dumitru Stăniloae, „Lupta și drama”, pp. 1169-1177; Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor*, p. 164, 167.

²² Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, pp. 226-227; Zenovie Păclișanu, *Coroșpondența*, pp. 102-103, 106-108, 108-109; Dumitru Stăniloae, „Lupta și drama”, pp. 1169-1177; Teodor V. Damșa, *Biserica Greco-Catolică*, pp. 133-134.

²³ Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor*, p. 167.

numita mai sus și în Blaj la săbor, unde celelalte mai pe larg porunci de la Măriea Sa venite le vei auzi, eară de nu ai putea Sfințiea Ta, pentru vreo grea supărare, să-ți trimiți joratul cu plenipotenție, după care, recomandându-mă dragostii Frăției Tale, rămâiu al Sfinției Tale. Balomir, sept. 20 zile 1747. Gata slugă, protopop Nicolaie Balomireanu”²⁴

Participanții la soborul general de la Blaj, din 8-10 octombrie 1747, au validat numirea lui Nicolae Pop în funcția de vicar al Bisericii Unite ardelene; cu același prilej s-a luat și decizia trimerii unei delegații la Viena, care să solicite readucerea în țară a episcopului. Un alt sinod, întrunit la Alba-Iulia în 20 noiembrie 1747, sub președinția aceluiași cleric hunedorean, a protestat, fără succes, împotriva investirii de către papă a lui Petru Pavel Aron ca „vicar apostolic”.²⁵ În februarie 1748, în pofida interdicțiilor guvernatorului Transilvaniei, Nicolae Pop a efectuat o vizită canonică în Săliștea Sibiului; în cadrul acesteia s-a realizat o apropiere între vicar și preoții ortodocși locali.²⁶

Informată de existența celor două facțiuni bisericești, împărțeașă Maria Terezia a dispus, la 28 martie 1748, convocarea unui nou sobor general, în care „*protopopul [din] Balomir să fie destituit și să i se comunice că actul episcopului, prin care a excomunicat pe Petru Aron, a fost reprobat de Sfântul Scaun, iar el se dovedește atașat mai mult episcopului decât Sfântului Scaun, iar de este adevărat unit trebuie să recunoască în cele bisericești, ca autoritate supremă, autoritatea papală și deci să se oblige la această ascultare și fidelitate mai mare*”. Sinodul s-a întrunit la Sibiu, în zilele de 15-17 mai 1748.²⁷ Sub presiunea autorităților, dezbaterile au fost conduse de episcopul rutean Manuel Olsavszki, participanții, „*făr’ de voia lor, au trebuit să se supue și să fie ascultători lui Aaron*”.²⁸

²⁴ Zenovie Pâclișanu, *Correspondența*, p. 106.

²⁵ Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, pp. 232-241; Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii*, pp. 324-326; Dumitru Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1973, pp. 92-97; Teodor V. Damșa, *Biserica Greco-Catolică*, p. 135; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii*, volum II, p. 322.

²⁶ Dumitru Stăniloae, *Uniatismul*, p. 98.

²⁷ Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, pp. 244-247, 275-287; Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii*, pp. 327-328; Dumitru Stăniloae, „Lupta și drama”, pp. 1178-1180; Teodor V. Damșa, *Biserica Greco-Catolică*, pp. 135-137; Ovidiu Ghitta, „Episcopul Manuel Olsavszky și sinodul de la Sibiu din 15-17 mai 1748”, în Sorin Mitu, Rudolf Grăf, Ana Sima, Ion Cârja, (coord.), *Biserica. Societate. Identitate. In honorem Nicolae Bocșan*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, pp. 56-64; Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor*, pp. 179-180, 183-186.

²⁸ Samuil Micu, *Istoria românilor*, volum II, p. 321.

Cu toate că avea de partea sa mai mulți „archidiaconi [protopopi n. n.]”, dovedii ulterior „șovăitori”, vicarul a fost nevoit să se ridice „de pe locul său”, anunțându-și, „printr-o lungă alocuțiune”, abdicarea din fruntea acestui oficiu ecleziastic.²⁹ Frământările acelor ani sunt surprinse și în *Plângerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului din Eparhia Hațâgului, din Prislop*, cronică rimată de mari dimensiuni, redactată la Râmnic, pe la anul 1763, de un călugăr pribeag la sud de Carpați, anume ieromonahul Efrem de la Prislop: „Vlădica Inochentie la Beciu [Viena n.n.] au plecat/Și în locul său, namesnic [locuitor n.n.], pă Nicolae au lăsat/Și orice pricină în cliros să se întampleze,/Toate de el să se îndrepteze./Aron, acum, bună vreme au găsit,/Pre Inochentie la crăiasa l-au pârât,/Zicând că umblă cu făturie/Și nu-i drept la Împărăție./Iar câtră vlădica s-au arătat/Priiatin bun dânsu-i și sfat,/Însă, prin scrisori, l-au viclenit/Și până la Roma l-au izgonit;/Acolo în robie s-au închis/Și în toată viața sa au plâns./Apoi la Nicolae Balomireanu s-au întors/Și din curtea arbierească, cu urgie, l-au scos./Și nu numai că l-au scos și l-au gonit,/Ci și din Ardeal, cu totul, l-au pustiit” (v. 381-398).³⁰

Bejenar la sud de Carpați

Nori de furtună se adunau la orizont... Ca atare, „Nicolae [Pop] Balomireanul, temându-se ca să nu cază la prinsoare îndelungată, au trecut muntele și s-au dus în Țara Românească, unde, așezându-să la o mănăstire, au fost arhimandrit”.³¹ Înștiințată de fuga sa, Curtea vieneză a expediat Guvernului două scrisori de muștrare, purtând datele de 28 iunie și 7 iulie 1748;³² episodul este relatat și în epistola adresată de împărăteasă cardinalului Mellini.³³ La 21 octombrie, călugărul franciscan Joseph Michaud raporta baronului Penkhler, internunțitul papal austriac din Constantinopol, prezența clericului ardelean în Muntenia și intenția sa de a ajunge până în capitala Imperiului Otoman.³⁴

În octombrie 1748, Nicolae Pop a pornit într-o lungă călătorie spre Moscova, pentru a înfățișa țarinei Elisabeta Petrovna (1741-1761) doleanțele bisericești ale românilor neuniți ardeleni; după depunerea unui

²⁹ Ovidiu Ghitta, „Episcopul Manuel Olsavszky”, p. 59, 63-64.

³⁰ Mircea Păcurariu, *Mănăstirea Prislop. Monografie istorică*, ediția a III-a, Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013, p. 167.

³¹ Samuil Micu, *Istoria românilor*, volum II, p. 321.

³² Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii*, p. 332.

³³ Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, p. 261.

³⁴ Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, volum I, p. 259; Mircea Păcurariu, „Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVIII”, în *Mitropolia Ardealului*, an XIII, număr 1-3, 1968, p. 70; Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor*, p. 200.

memoriu detaliat, la 17 noiembrie 1749 a plecat spre „Valahia”. În anul 1750, împărăteasa l-a însărcinat pe ministrul Mihail Petrovici Bestuzev-Riumin, aflat la Viena, să cerceteze veridicitatea conținutului petiției înaintate, urmând ca acesta să intervină, în scris sau verbal, la ministrul Curții imperiale.³⁵

Scrisoarea suna astfel: „S-au aretat aicea, la Moscu, [un] protopop, anume Nicolae Balomireanul de la Ardeal, ce iaste supt stăpânirea Mării Sale Împărătesii Râmului și Krăesei țierilor ungurești și Bobemii, și au dus la sinodul nostru [un] memorial, arătând că el s-au trimis aici de la clerul și norodul rumânesc din Ardeal, pentru ca să se roage de milostiva aperature [a] pravoslavnicilor creștini cari se află acolo, cari creștini pătinesc prea mari nevoi și izgoniri, pentru că nu vor să primească uniria cu Besearica Romei. Deci, fiindcă ei se nevoiesc pentru pravoslavie, cu această a noastră aperature, care noi asupra noastră o luăm, vor putea fi păzîți și aperați, ca să rămâie, după dreapta pohta inimii lor, ca mai nainte, în legea cea pravoslavnică a Resăritului, făr de nici o împiedecare și necaz. Oricâte dar strămtori și izgoniri acestui norod, cărui pentru credință i se fac de acestea, mai luminată înțelegere vei lua din scrisorile tălmăcite, date de la numitul protopopă la Cancelaria Noastră, care ție și se trimit. Peste acestea au dus încă numitul protopop la sinodul nostru multe documenturi, atât despre comisia aceasta, ce i s-au încredințat lui de la norod, cât și privilegiuri care au ei de la Kraii Ardealului și osebi de la ânsuși kesariul Leopold, și iarși ce fel de lipsă i s-au făcut acestui norod în trebile Bisearecii și în Episcopia lor, despre partea uniților [...] Deci, luând seama de toate acestea [...], despre toate să te înștiințezi că adevărat iaste, că numitul protop Nicolae Balomireanul de la acel norod aici la Împărăția Noastră, cu acest fel de rugăciune, pentru aperaturea lor, s-au trimis și drept este că acest norod din Ardealul Rumânesc se află într-aceste nevoi și, precum se arată, că acel norod de demult au fost slobozi a țânea legea grecească, iar de la oarecare mai după urmă vreme le face strămtoare și silă la unie și, dacă vei afla că așa este adevărat, atunci vei scrie memorial, întemeindu-l în numele Nostru, arătând aceste pricini și dându-l la Ministerul Mării Sale împărătesii și crăeasii, să te silești a isprăvi, ca să aibă acel de multe ori pomenit norod rumânesc din Ardeal de plină slobozie, ca să rămâie iar, precum și mai nainte, lângă țânerea legii lor cei grecești, făr de nici o împiedecare sau supărare, și să aibă voe să țâe besearicile lor și preoții lor de legea grecească și nici un fel de strămtorare să nu li se facă”.³⁶

Despre acțiunea protopopului ardelean dă mărturie și preotul bănațean Mihail Popovici, cel care, călătorind în Rusia în anii 1770-1771, amintea că Nicolae Pop a pribegit „pentru leage în țara Muscului”,

³⁵ Ioan Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, pp. 113-114; Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, ediția a II-a, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, pp. 111-112.

³⁶ George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pre done sute de ani din urmă*, volum I, Sibiu, 1889, pp. 730-731.

plângându-se țarinei și Sfântului Sinod al Bisericii Ruse de „*asuprirea legii și gonirea pravoslaviei de către papistași*”, încât „*ceale sufletești și trupești întru prea luminatul conducicul împărătesc, cu multă întristare, cu neuitare, s-au însemnat*”, făcându-se, ulterior, „*multe întrebări, prin scrisori, către crâiasa din Beci [Viena n. n.]*”, în vederea încetării prigonirii neuniților transilvăneni.³⁷

Așadar, protopopul Nicolae Pop revenise la Ortodoxie. Exemplul i-a fost urmat și de consătenii din Balomir. Deși în conscripția vicarului Petru Pavel Aron din 1750 parohia figurează ca fiind supusă canonic Blajului, sunt înregistrate 191 de „suflete”, cu o biserică și trei preoți,³⁸ adevărata apartenență confesională a credincioșilor este relevată de alte trei surse documentare contemporane. Astfel, în tabelele „*comisiei de dismembrare Buccow*” din anii 1761-1762, în dreptul acestei localități sunt înscrise o familie unită cu trei preoți, cărora le revenise lăcașul de închinare, și 59 de familii ortodoxe, fără un păstor sufletesc și fără biserică.³⁹ Diferit, în catagrafia bisericească a episcopului Atanasie Rednic al Blajului (1765-1772) din 1765 erau înregistrate cinci familii unite și un preot.⁴⁰ În sfârșit, în statistica românilor „greco-răsăriteni”, întocmită la cererea ierarhului neunit Dionisie Novacovici (1761-1767) în anul 1766, Balomirul avea 337 de credincioși ortodocși (165 de bărbați și 172 de femei).⁴¹

Reîntors în Țara Românească, Nicolae Pop, rămas, cu probabilitate, văduv, s-a închinoviat la mănăstirea Argeș, primind, în călugărie, numele de Nichifor.⁴² Dar legăturile cu foștii săi păstoriți ardeleni au continuat. Mai mult, în octombrie 1748, acesta solicitase domnitorului fanariot Constantin Mavrocordat (1733-1735; 1741-1743; 1748-1749; 1769) permisiunea emigrării peste munți a circa 16.000 de români ardeleni, cerere aprobată, la 14 mai 1750, de urmașul acestuia, domnitorul Gheorghe II Ghica (1733-1735; 1748-1752).⁴³ Prin urmare,

³⁷ Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, volum I, p. 262.

³⁸ Augustin Bunea, *Statistica Românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron*, Sibiu, 1901, p. 21.

³⁹ Virgil Ciobanu, „Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, Cluj, an 3, 1926, p. 700; Matei Voileanu, *Să se facă lumină. Biserica românilor din Ardeal în veacul al XVIII-lea*, Sibiu, Tipografia Tiparului Arhidiecezan, 1926, p. 90.

⁴⁰ ***, *Dieceasa Lușoșului. Șematism istoric*, Lugoj, Tipografia Ioan Virányi, 1903, p. 383.

⁴¹ Keith Hitchins, Ioan Beju, „Statistica românilor ortodocși din Transilvania din anul 1766”, în *Mitropolia Ardealului*, an XXII, număr 7-9, 1977, p. 550.

⁴² Mircea Păcurariu, „Preoțimea hunedoreană, sprijinitoare a năzuințelor poporului în cursul veacurilor”, în *Mitropolia Banatului*, an XVIII, număr 10-12, 1968, p. 625.

⁴³ Nicolaus Nilles, *Symbolae*, volum I, p. 598; Nicolae Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1902, p. 248; Silviu Dragomir, *Istoria*

potrivit rapoartelor generalului Platz, adresate Consiliului Aulic de Râzboi în ianuarie-februarie 1749, clericul hunedorean se găsea în atenția autorităților de la nordul Carpaților.⁴⁴ În pofida celor 200 de galbeni, promiși la 7 noiembrie 1750, ca recompensă, celui care îl va ademeni să se reîntoarcă în Transilvania și-l va da pe mâna „stăpânirii”, nu s-a găsit niciun apropiat care să îl trădeze.⁴⁵ În plus, în vara anului 1761, monahul hunedorean îl primea la Argeș pe călugărul Sofronie de la Cioara (azi Săliște, județul Alba), un alt mare apărător al Ortodoxiei ardeleni,⁴⁶ mijlocind numirea acestuia în fruntea obștii monahale muscelene de la Robaia, iar, ulterior, a celei de la Vieroș.⁴⁷

În anul 1763, episcopul Grigorie Socoteanu al Râmnicului a intervenit pe lângă episcopul ortodox Dionisie Novacovici al Ardealului (1761-1767), cerându-i, printr-o scrisoare, să îl reprimească în eparhie; motiva că „din îndemnarea locuitorilor pravoslavnicii ai Ardealului, luându-ți voie și blagoslovenie de la noi, s-au dus cu oare-și-ce jălbi și până la Curtea rusească, la răposata întru fericire Elisaveta Petrovna, și, de acolo, întorcându-se iarăși aice, dorește, de va fi cu voia și blagoslovenia Frăției Tale, să-și vie în locul și neamul său”.⁴⁸ De teama autorităților austriece, ierarhul de neam sârb l-a refuzat.

Încă din anul 1750, episcopul Grigorie Socoteanu al Râmnicului (1748-1764) îl ridicase la treapta de „*archimandrita et hegumenos Dominiialis monasterii Argis*”. De altfel, prestigiul de care s-a bucurat în ochii contemporanilor este vădit și de propunerea sa, în anul 1763, pe lista celor trei candidați la scaunul episcopal al Buzăului, alături de starețul

dezrobirii religioase, volum I, p. 259, 424-425, 441-445; Ștefan Meteș, *Emigrări românești*, p. 122; David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, p. 220.

⁴⁴ Mihai Săsăujan, *Habsburgii și Biserica Ortodoxă din Imperiul Austriac (1740-1761). Documente*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, pp. 248-251.

⁴⁵ Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase*, volum I, pp. 267-268, 441-445; Mircea Păcurariu, „Legăturile Bisericii”, p. 70; Laura Stanciu, Keith Hitchins, Daniel Dumitran (edit.), *Despre Biserica românilor*, p. 232.

⁴⁶ Florin Dobrei, „Ein Gegner der religiösen Union der Rumänen aus Siebenbürgen mit der Kirche Roms: der Mönch Sofronie von Cioara”, în Johann Marte, Viorel Ioniță, Nikolaus Rappert, Laura Stanciu, Ernst Christoph Suttner (coord.), *Die Union der Rumänen Siebenbürgens mit Kirche von Rom*, București, Editura Enciclopedică, 2015, pp. 402-435

⁴⁷ Nicolae Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, București, volum IV, 1904, p. 39; Ștefan Meteș, *Emigrări românești*, p. 120; Mircea Păcurariu, „Legăturile Bisericii”, p. 72.

⁴⁸ Augustin Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, p. 221.

Partenie de la Tismana și de protosinghelul Mitropoliei din București, Cosma Popescu, ierarhul ales (1763-1787).⁴⁹

Din păcate, realizările sale ca stareț sunt puțin cunoscute. Se știe doar că, în anul 1761, în cadrul unei ample renovări, egumenul Nichifor a „tocmit” doi zugravi ardeleni, pe Iacov și pe Stan, fiii preotului Radu Man din Rășinari (județul Sibiu), pentru a reînnoi zestrea picturală a mănăstirii.⁵⁰ La finalizarea lucrărilor, a dăruit sfântului așezământ „o *sfîtă de stofă cu stibar, cu poias, cu paftale de argint, și alte multe odoară*”.⁵¹

Sfârșit de drum

Nicolae Pop, preotul și protopopul hunedorean unit de altădată, s-a aflat la conducerea vestitei mănăstiri a Argeșului până prin iunie 1764,⁵² data ultimei sale atestări; momentul corespunde, probabil, cu însăși trecerea sa la cele veșnice. Că a rămas însă în memoria contemporanilor o dovedește o „plânsoare” a boierilor munteni, redactată în jurul anului 1773, în care se arată că „în corespondențele noastre cu împărăteasa [*țarina Elisabeta II a Rusiei n. n.*], spre a face cunoscute dorința și aplecarea țării, ne-au slujit doi arhimandriți, Argeșanul [*Nichifor/Nicolae Pop n. n.*] și Vieroșanul [*Sofronie/Stan Popovici de la Cioara n. n.*], care au dobândit și decorații împărătești”, anume crucea imperială de aur.⁵³

Se stinge astfel un simbol al luptei pentru refacerea unității bisericești a românilor ardeleni. Identificându-se în totalitate cu idealurile națiunii sale, protopopul Nicolae Pop a reușit să creeze o veritabilă punte de legătură între cei doi versanți ai Carpaților, păstorind, cu egală dragoste și jertfelnicie, atât Biserica ardeleană, în fruntea căreia s-a aflat câțiva ani ca vicar, cât și obștea „monastirei” Argeșului. Din memoria celor de astăzi, amintirea sa, din nefericire, s-a estompat.

⁴⁹ Ioan Ionașcu, „Ieromonahul transilvan Nicodim în Țara Românească”, în *Omagiu lui Ioan Lupșa la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1943, p. 366; Mircea Păcurariu, „Preoțimea hunedoreană”, p. 625.

⁵⁰ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii*, volum II, p. 535.

⁵¹ Aurelian Sacerdoțeanu, „Pomelnicul mănăstirii Argeșului”, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXXIII, număr 3-4, 1965, p. 307.

⁵² Ioan Ionașcu, „Ieromonahul”, p. 366; Mircea Păcurariu, „Preoțimea hunedoreană”, p. 625.

⁵³ Ștefan Meteș, *Emigrări românești*, p. 121.